

Rezultati zaštitnih istraživanja kasnoavarodobnog groblja Šarengrad - Klopore 2017. godine

Rapan Papeša, Anita; Rimpf, Andrea; Dizdar, Marko

Source / Izvornik: **Annales Instituti Archaeologici, 2018, XIV, 13 - 19**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:291:480856>

Rights / Prava: [Attribution 3.0 Unported](#)/[Imenovanje 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-18**

INSTITUT ZA
ARHEOLOGIJU

Repository / Repozitorij:

[RIARH - Repository of the Institute of archaeology](#)

Annales

Instituti

Archaeologici

XIV - 2018

Godišnjak

*Instituta za
arheologiju*

Nakladnik/Publisher

INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

Adresa uredništva/Editor's office address

Institut za arheologiju/Institute of Archaeology
HR-10000 Zagreb, Ulica Ljudevita Gaja 32
Telefon/phone 385 (0) 1 6150250
fax 385 (0) 1 6055806
e-mail: iarh@iarh.hr
http://www.iarh.hr

Glavni i odgovorni urednik/Editor in chief

Marko Dizdar

Izvršna urednica/Desk editor

Katarina Botić

Tehnička urednica/Technical editor

Katarina Botić

Uredništvo/Editorial board

Katarina Botić, Ana Konestra, Andreja Kudelić, Asja Tonc, Marina Ugarković

Izdavački savjet/Editorial committee

Vlasta Begović, Marko Dizdar, Dunja Glogović, Snježana Karavanić, Goranka Lipovac Vrkljan, Branka Migotti, Kornelija Minchreiter, Ante Rendić Miočević, Tajana Sekelj Ivančan, Tihomila Težak Gregl, Željko Tomičić, Ante Uglešić

Lektura/Language editor

Renata Draženović (hrvatski jezik/Croatian)

Dizajn/Design

REBER DESIGN

Korektura/Proofreaders

Katarina Botić

Računalni slog/Layout

Hrvoje Jambrek

©Institute of archaeology, Zagreb 2018.

Annales Instituti Archaeologici uključeni su u indeks/
Annales Instituti Archaeologici are included in the index:
Clarivate Analytics services - Emerging Sources Citation Index

Ovaj rad licenciran je pod Creative Commons Attribution By 4.0 međunarodnom licencom /
This work is licenced under a Creative Commons Attribution By 4.0 International Licence

SADRŽAJ

Arheološka istraživanja

- 9 **Siniša Krznar**
 Andrea Rimpf
- Rezultati istraživanja lokaliteta Ilok – Krstbajer
- 13 **Anita Rapan-Papeša**
 Andrea Rimpf
 Marko Dizdar
- Rezultati zaštitnih istraživanja kasnoavarskog groblja Šarengrad – Klopare 2017. godine
- 20 **Marko Dizdar**
- Rezultati istraživanja nalazišta Sotin – Zmajevac u Hrvatskome Podunavlju
- 28 **Daria Ložnjak Dizdar**
 Marko Dizdar
 Gorana Kušić
- Sotin – Srednje polje – Istraživanje višeslojnoga nalazišta u Podunavlju 2017.
- 34 **Tomislav Hršak**
 Tino Leleković
 Marko Dizdar
- Preliminarni rezultati arheološkoga istraživanja u Batini 2017. godine
- 40 **Katarina Botić**
 Kornelija Minichreiter
- Slavonski Brod – Galovo, arheološka istraživanja 2017.
- 46 **Daria Ložnjak Dizdar**
 Marko Dizdar
 Marija Mihaljević
- Dolina – Glavičice – Istraživanje groblja pod tumulima s kraja kasnoga brončanog doba
- 51 **Saša Kovačević**
- Arheološka istraživanja lokaliteta Nova Bukovica – Sjenjak tijekom 2017.
- 54 **Juraj Belaj**
- Prva arheološka istraživanja lokaliteta Stari grad u Pakracu godine 2017.

CONTENTS

Archaeological Excavations

- 9 **Siniša Krznar**
 Andrea Rimpf
- Research results from Ilok – Krstbajer site*
- 13 **Anita Rapan-Papeša**
 Andrea Rimpf
 Marko Dizdar
- Results of the rescue excavation on the Late Avar cemetery on the site Šarengrad – Klopare in 2017*
- 20 **Marko Dizdar**
- Research results of the Sotin – Zmajevac Site in the Croatian Danube Region*
- 28 **Daria Ložnjak Dizdar**
 Marko Dizdar
 Gorana Kušić
- Sotin – Srednje polje – Research of multilayer site in the Danube Region in 2017*
- 34 **Tomislav Hršak**
 Tino Leleković
 Marko Dizdar
- Preliminary results of archaeological research in Batina in 2017*
- 40 **Katarina Botić**
 Kornelija Minichreiter
- Slavonski Brod – Galovo, archaeological research in 2017*
- 46 **Daria Ložnjak Dizdar**
 Marko Dizdar
 Marija Mihaljević
- Dolina – Glavičice – Research of the tumulus cemetery from the end of the Late Bronze Age*
- 51 **Saša Kovačević**
- Archaeological research of Nova Bukovica – Sjenjak site during 2017*
- 54 **Juraj Belaj**
- First archaeological excavations of the Stari Grad site in Pakrac in 2017*

61 Marko Dizdar Rezultati istraživanja groblja latenske kulture Zvonimirovo – Veliko polje u 2017. godini	61 Marko Dizdar <i>Research results of the La Tène culture cemetery at Zvonimirovo – Veliko polje in 2017</i>
65 Tajana Sekelj Ivančan Nastavak istraživanja talioničke radionice i naselja na lokalitetu Hlebine – Velike Hlebine	65 Tajana Sekelj Ivančan <i>Continuation of excavation at the smelting workshop and settlement at the site of Hlebine – Velike Hlebine</i>
72 Saša Kovačević Arheološko istraživanje prapovijesnog lokaliteta Jalžabet – Bistričak u 2017. godini i Kamp Hrvatska projekta „Iron-Age-Danube“ INTERREG DTP	72 Saša Kovačević <i>Archaeological research of prehistoric Jalžabet – Bistričak site in 2017 and Camp Croatia of the project “Iron-Age-Danube” INTERREG DTP</i>
76 Saša Kovačević Arheološka istraživanja prapovijesnog lokaliteta Jalžabet – Carev jarek, sezona 2017.	76 Saša Kovačević <i>Archaeological research of prehistoric site Jalžabet – Carev jarek, season 2017</i>
<p>80 Branko Mušič
Tatjana Tkalčec
Barbara Horn
Igor Medarić
Petra Basar</p> <p>Geofizička istraživanja na arheološkome nalazištu Osijek Vojakovački – Mihalj u 2017. godini</p>	<p>80 Branko Mušič
Tatjana Tkalčec
Barbara Horn
Igor Medarić
Petra Basar</p> <p><i>Geophysical research at Osijek Vojakovački – Mihalj site in 2017</i></p>
88 Tatjana Tkalčec Nastavak arheološko-konzervatorskih radova na kuli burga Vrbovca u Klenovcu Humskom 2017. godine	88 Tatjana Tkalčec <i>Continuation of archaeological and conservation works on the keep of the Vrbovec Castle in Klenovec Humski in 2017</i>
92 Tatjana Tkalčec Sondažna arheološka istraživanja oko Kule Zrinski i Dvora Patačić u središnjem gradskom parku u Vrbovcu 2017. godine	92 Tatjana Tkalčec <i>Probe archaeological excavations around the Zrinski Tower and Patačić Palace in the central town park in Vrbovec in 2017</i>
<p>110 Juraj Belaj
Sebastijan Stingl</p> <p>Arheološka istraživanja crkve Sv. Martina u Prozorju 2017. godine</p>	<p>110 Juraj Belaj
Sebastijan Stingl</p> <p><i>Archaeological research of the St. Martin's Church in Prozorje in 2017</i></p>
<p>115 Ana Konestra
Enrico Cirelli
Bartul Šiljeg
Gaetano Benčić</p> <p>Istraživanje bedema, crkvenoga sklopa i kasnoantičkih pregradnji na lokalitetu Stancija Blek (Tar) u 2017. godini</p>	<p>115 Ana Konestra
Enrico Cirelli
Bartul Šiljeg
Gaetano Benčić</p> <p><i>Research of the fortifications, church complex and Late Antique re-adaptations on the Stancija Blek (Tar) site in 2017</i></p>

121 Ana Konestra
Fabian Welc
Anita Dugonjić
Paula Androić Gračanin
Nera Šegvić
Kamil Rabiega

Terenski pregledi, geofizička i sondažna istraživanja projekta „Arheološka topografija otoka Raba“ u 2017. godini

121 Ana Konestra
Fabian Welc
Anita Dugonjić
Paula Androić Gračanin
Nera Šegvić
Kamil Rabiega

Field reconnaissance, geophysical survey and trial excavations within the project “Archaeological topography of the island of Rab” in 2017

127 Kristina Jelinčić Vučković
Emmanuel Botte

Arheološko istraživanje na lokalitetu Novo Selo Bunje na otoku Braču, 2017. godine

127 Kristina Jelinčić Vučković
Emmanuel Botte

Archaeological excavation on the Novo Selo Bunje site on the island of Brač, 2017

136 Marina Ugarković
Ivančica Schrunk
Vlasta Begović
Marinko Petrić

Arheološka istraživanja rimske vile u uvali Soline na otoku Sveti Klement (Pakleni otoci, Hvar), lipanj 2017. godine

136 Marina Ugarković
Ivančica Schrunk
Vlasta Begović
Marinko Petrić

Archaeological research of a Roman villa in Soline Bay on the island of St. Clement (Pakleni Islands, Hvar) in June 2017

Terenski pregledi

142 Ivan Valent
Siniša Krznar
Tatjana Tkalčec
Tajana Sekelj Ivančan

Terenski pregled koprivničke i đurđevačke Podravine

142 Ivan Valent
Siniša Krznar
Tatjana Tkalčec
Tajana Sekelj Ivančan

Field survey of the Koprivnica and Đurđevac part of the River Drava Basin

148 Ana Konestra
Vedrana Glavaš
Asja Tonc
Paula Androić Gračanin
Nera Šegvić

Kulturni krajolik Velebita – Terenski pregledi na području Podvelebitskoga primorja u 2017. godini

148 Ana Konestra
Vedrana Glavaš
Asja Tonc
Paula Androić Gračanin
Nera Šegvić

Cultural landscape of the Velebit – Field surveys of the Sub-Velebit coast in 2017

Eksperimentalna arheologija

154 Tajana Sekelj Ivančan

Eksperimentalno taljenje željezne rude i razgradnja korištene talioničke peći

Experimental Archaeology

154 Tajana Sekelj Ivančan

Experimental smelting of iron ore and dismantling of the utilized smelting furnace

Ostala znanstvena djelatnost Instituta za arheologiju

162-173

Additional scientific activity of the Institute

162-173

Arheološka istraživanja

Archaeological Excavations

1. Ilok – Krstbajer
2. Šarengrad – Klopare
3. Sotin – Zmajevac
4. Sotin – Srednje polje
5. Batina – Sredno
6. Slavonski Brod – Galovo
7. Dolina – Glavičice
8. Nova Bukovica – Sjenjak
9. Pakrac – Stari grad
10. Zvonimirovo – Veliko polje
11. Hlebine – Velike Hlebine
12. Jalžabet – Bistričak
13. Jalžabet – Carev jarek
14. Osijek Vojakovački – Mihalj
15. Klenovec Humski – Plemićki grad Vrbovec
16. Vrbovec – središnji gradski park (Dvor Patačić i Kula Zrinski)
17. Prozorje – crkva sv. Martina
18. Tar – Stancija Blek
19. Rab – Lopar
20. Brač – Novo selo Bunje
21. Sveti Klement – Soline

Rezultati zaštitnih istraživanja kasnoavarodobnog groblja Šarengrad – Klopore 2017. godine

Results of the rescue excavation on the Late Avar cemetery on the site Šarengrad – Klopore in 2017

Anita Rapan-Papeša
Andrea Rimpf
Marko Dizdar

Primljeno/Received: 27. 03. 2018.
Prihvaćeno/Accepted: 20. 04. 2018.

Druga sezona zaštitnih istraživanja kasnoavarodobnoga groblja na redove Šarengrad – Klopore potvrdila je te obogatila dosadašnje spoznaje o razdoblju 8. stoljeća u Hrvatskome Podunavlju. Istraživanja su bila usmjerena na površinu groblja koja se pruža u nastavku sonde I prema istoku te su rezultirala otkrićem novih redova groblja s izuzetno bogato opremljenim grobovima, pri čemu se izdvaja otkriće drvene grobne arhitekture u nekoliko grobova. U iznimno duboko ukopanim grobnim rakama pronađeni su pokopi konjanika s konjima te grob ratnika s palašem i pojasnom garniturom, dok su u grobovima žena zabilježeni predmeti nakita od kojih se izdvajaju srebrne lunulaste naušnice sa zvjezdolikim privjeskom. Pronađeno je i nekoliko dječjih ukopa za koje su karakteristične pliče ukopane grobne rake. Istraživanjima je definiran smjer pružanja groblja koje za sada predstavlja prvo arheološki istraživano kasnoavarodobno groblje u Hrvatskome Podunavlju.

Ključne riječi: Šarengrad, groblje, Hrvatsko Podunavlje, kasnoavarodobni period, oružje, nošnja, konjska oprema
Keywords: Šarengrad, cemetery, Croatian Danube Region, Late Avar Period, weaponry, costume, horse gear

Druga sezona zaštitnih arheoloških istraživanja lokaliteta Šarengrad – Klopore (grad Ilok, Vukovarsko-srijemska županija) provedena je tijekom svibnja i lipnja 2017. godine.¹ Radi se o nastavku istraživanja započelih 2016. godine (Dizdar et al. 2017), pri čemu je važnost nalazišta prepoznalo i Ministarstvo kulture koje je financiralo istraživanja kroz program zaštite arheološke baštine. Uz istočni rub prošlogodišnje sonde I otvorena je sonda II dimenzija 10 x 31 m koja je na pojedinim dijelovima bila proširivana zbog pronalaska grobova, odnosno istraženo je oko 341 m². Od današnje hodne površine dubina iskopa iznosi 1 m, odnosno na toj se dubini počinju ocrtavati zapune grobnih raka (sl. 1). Okomita stratigrafija na terenu korelira s različitim slojevima lesa.

Tijekom istraživanja provedenih 2017. godine pronađena su 22 groba, pri čemu je primjetna veća gustoća grobova u južnome dijelu sonde (sl. 2). Svi grobovi su kosturni, s pokopnicima položenima na leđa u ispruženom

položaju na dno pravokutnih raka koje ponekad imaju doglavno i donožno udubljenje (sl. 3). Većina grobova ukopana je iznimno duboko (i do 3 m relativne dubine), dok su dječji grobovi ukopani pliče te su stoga i slabije sačuvani. Svi su grobovi orijentirani u smjeru sjeverozapad – jugoistok te je za sada ukupno istraženo osam nepravilnih redova ukopa. Posebno se izdvajaju veće rake u kojima su pokopani konjanici s konjima (sl. 4–5). Isto tako, u pojedinim grobovima uočeni su tragovi drvene grobne arhitekture (okomito postavljenih drvenih greda i utora za drvene pokrovne daske), kojoj pripadaju i nalazi željeznih spojnice sanduka koje se pojavljuju 30-ak cm iznad pokojnika i na dnu raka (sl. 6). Za pojedine ukope pretpostavlja se, s obzirom na kompaktnost koštanih ostataka, kako su pokojnici prije ukopa bili umotani u platno ili kožu. U jednom slučaju zabilježeno je i naknadno ritualno otvaranje groba.

Za razliku od istraživanja provedenih 2016. godine, zabilježeni su nešto drugačiji tragovi pogrebnoga rituala – smanjen je broj nalaza keramičkih posuda. Keramičke posude uglavnom su rukom rađeni i na sporom kolu doradeni lonci. Pronađena je i jedna posuda od tzv. žute keramike (sl. 7). Takve su posude karakteristične za kasnoavarodobno razdoblje, a podrijetlo im je srednjoazijsko (Garam 1969), s uzorima u bizantskoj keramici (Vida 2015). Ove posude odudaraju kvalitetom i tehnikom izrade te oblicima iz uobičajenoga repertoara avarodobne

¹ Istraživanja su trajala od 20. svibnja do 17. lipnja 2017. godine pod vodstvom Andree Rimpf, dipl. arh. iz Muzeja grada Iloka, uz sudjelovanje dr. sc. Marka Dizdara iz Instituta za arheologiju iz Zagreba, vježbenice Renate Šučurović, mag. arheo. (Muzej grada Iloka), Biljane Lovrić Đuričić mag. arheo. i Anite Rapan-Papeša, dipl. arh. iz Gradskoga muzeja Vinkovci. Arheološki nadzor tijekom istraživanja obavio je dipl. arheol. Marko Mikolašević iz Uprave za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorskoga odjela u Vukovaru. Financijska sredstva za istraživanje osiguralo je Ministarstvo kulture RH, a restauracija i konzervacija metalnih nalaza odvija se u Gradskome muzeju Vinkovci.

Sl. 1 Pogled na južni dio sonde II sa zapunama grobova (snimio: M. Dizdar)

Fig. 1 View at the southern part of the Trench II with filling of the graves (photo: M. Dizdar)

Sl. 2 Pogled na sondu II s redovima grobova (snimila: A. Rimpf)

Fig. 2 View at Trench II with rows of graves (photo: A. Rimpf)

Sl. 3 Grob 40 (snimila: A. Rimpf)
Fig. 3 Grave 40 (photo: A. Rimpf)

Sl. 4 Grob 25 – ukop konjanika i konja (snimila: A. Rimpf)
Fig. 4 Grave 25 – a burial of horseman with a horse (photo: A. Rimpf)

Sl. 5 Grob 26 – ukop konjanika i konja (snimila: A. Rimpf)
Fig. 5 Grave 26 – a burial of horseman with a horse (photo: A. Rimpf)

Sl. 6 Dno groba 26 s ostacima drvene grobne arhitekture (snimila: A. Rimpf)
Fig. 6 Bottom of grave 26 with the remains of a wooden grave architecture (photo: A. Rimpf)

Sl. 7 Detalj groba 16 s keramičkom posudom (snimila: A. Rimpf)

Fig. 7 Detail of the grave 16 with ceramic vessel (photo: A. Rimpf)

Sl. 8 Detalj groba 21 – ukop psa u zapuni groba (snimila: A. Rimpf)

Fig. 8 Detail of the grave 21 – burial of the dog in the grave filling (photo: A. Rimpf)

keramike rađene rukom ili na sporom kolu (usp. Rapan Papeša 2016). Nalaz žute keramike zastupljen je s najraširenijim tipom – lončićem s ručkom, kakvih na području Vukovarsko-srijemske županije imamo četrnaest (Stari Jankovci, Privlaka, Nuštar, Šaregrad), odnosno s podtipom za koji je karakterističan zaobljeni trbuh (Bógnar, Rapan Papeša u tisku).

U jednom grobu zabilježeni su željezni okovi drvene vjedrice većih dimenzija. U većini grobova popudbini pripadaju nalazi kostiju većih sisavaca (vjerojatno goveda) koje se najčešće nalaze uz noge pokojnika (sl. 3). Posebnu zanimljivost predstavljaju ukopi najvjerojatnije psa položenoga oko 1 m iznad pokojnika, pri čemu su u istraživanjima provedenim 2017. godine dokumentirana tri takva ukopa (sl. 8). Riječ je o običaju koji je poznat u kasnoavardobnome društvu, no ne tako često (Tóth 2013). U jednom grobu pronađeni su i ostaci manje životinje, najvjerojatnije ptice, koji su se nalazili uz lubanju pokojnika. Mokrim ispiranjem (flotacijom) u zapuni jednoga groba

uočen je veći broj sjemenki te će dodatne analize potvrditi o kojoj se biljci/biljkama točno radi.

Uz kosturne ostatke pokojnika nalaze se dijelovi nošnje i nakita, zatim predmeti svakodnevne uporabe, dok su uz ukope konja zabilježeni i dijelove konjske opreme. Nošnji pripadaju jednostavne željezne četvrtaste pređice te brončani okovi pojasnih garnitura. Na groblju je zabilježen i nešto stariji tip pojasne garniture s četvrtastim okovima od rezanoga brončanog lima i lijevanim jezičcima koji se datira u prvu četvrtinu 8. stoljeća (Zabojník 1991: 246, 248). Ova skupina pojasnih garnitura predstavlja prijelazni oblik između tiještenih i lijevanih garnitura te ima karakteristike obje skupine; lijevanim elementima pripadaju jezičci, dok su kopče i okovi rezani od lima. Analizom groblja u Tiszafüredu E. Garam zaključuje kako se promjena mode događala naglo, no konstrukcijski elementi (kopče, okovi, štitnici za rupe) još neko vrijeme odolijevaju novitetima (Garam 1995: 224). Sličan pojas pronađen je u konjaničkome grobu 4 u Otoku (Rapan Papeša, Šmalcelj Novaković 2016) te u konjaničkome grobu na Gradcu u Bapskoj,² a zabilježen je i u razorenim grobovima u Nuštru (Rapan Papeša 2012). Pojasni okov tipa propeler (sl. 9) iz pojasne garniture groba 42 u Šaregradu predstavlja iznimno zanimljiv i rijedak tip ravnih lijevanih propelera, s usporedbom zabilježenom u grobu 114 na groblju u Komarnu (Trugly 1993: 201). Pronađena je i brončana dvodijelna kopča, vjerojatno izvorno rad bizantskih radionica (sl. 10). Kopča pripada tipu Bologna koji karakterizira ovalna pređica kao i srcoliki okov lijevan na proboj. Na poledini se nalaze tri ušice za pričvršćivanje na pojas. U literaturi je ovaj tip uveo J. Werner koji se pojavljuje u brojnim inačicama. Prema klasifikaciji bizantskih kopči M. Schulze-Dörrlamm radi se o tipu E8 koji se datira u prvu četvrtinu 7. stoljeća (Schulze-Dörrlamm 2009: 27). Ovaj tip više je rasprostranjen na Mediteranu (Fabijanić 2008), a sporadično se pojavljuje i na prostoru kaganata (Varsik 1992: 84; Garam 2001: 98). Međutim, riječ je o grobnim cjelinama koje pripadaju ranoavardobnom razdoblju, dok se u šaregradskom slučaju vjerojatno radi o sekundarnoj uporabi u izvornoj namjeni.

Od nakita najviše je pronađeno staklenih perli ogr-

Sl. 9 Brončani pojasni okov iz groba 42 (snimila: A. Rimpf)

Fig. 9 Bronze belt fitting from the grave 42 (photo: A. Rimpf)

Sl. 10 Detalj groba 26 s brončanom pojasnom kopčom (snimila: A. Rimpf)

Fig. 10 Detail of the grave 26 with bronze belt buckle (photo: A. Rimpf)

lica (najzastupljeniji su tipovi malih smeđih okruglih perli tipa proso i tamnijih perli tipa zrna dinje – „melonenkern“, a po prvi puta se pojavljuje i poludrago kamenje), a zatim slijede naušnice i prstenje. Naušnice su uglavnom brončane, a pojavljaju se tipovi s ovalnim karikama i privjeskom od staklenih perli, zatim s okruglim karikama i privjeskom od bikoničnih šupljih metalnih perli te jednostavne okrugle karičice. Posebnu zanimljivost predstavljaju nalazi brončanih i srebrnih lunulastih naušnica sa zvjezdolikim privjeskom (sl. 11). Lunulaste naušnice sa zvjezdolikim privjeskom nakitni su oblik koji još uvijek nije adekvatno objašnjen; podrijetlo im je vjerojatno bizantsko, a datiraju se u široko razdoblje od 6. do 11. stoljeća. Luksuzni zlatni i srebrni primjerci bizantskoga podrijetla nalaze se u grobovima i ostavama diljem kaganata (Garam 2001: 20–21), pri čemu srebrne naušnice s vremenom na rubnim dijelovima kaganata degeneriraju (Čilinska tip II: Čilinska 1975: 70–72) te se sve češće pojavljaju kao brončane lijevane imitacije (Garam 1995: 276–280). Najbližu analogiju srebrnoj naušnici izrađenoj u tehnici izještjenja, filigrana i granulacije predstavljaju naušnice iz groba 3 u Otoku (Dimitrijević 1957), dok bi lijevanoj brončanoj naušnici odgovarale one s groblja u Privlaci (Šmalcelj 1992: 45) kao i iz groba 17 u Otoku (Rapan Papeša, Šmalcelj Novaković 2016). Pronađena su

i dva brončana prstena o kojima će se više moći reći nakon procesa restauracije, budući da su pronađeni u vrlo lošem stanju.

Konjskoj opremi pripadaju nalazi željeznih žvala, zatim željezni stremeni te željezne kopče sedla. Ukopi konja i konjanika (sl. 4–5) pripadaju tipu 1 po A. Kissu (Kiss 1963: 153), što je značajka kako ranoavarodobnih, tako i kasnoavarodobnih ukopa. U ovakvim ukopima konj se nalazi s desne strane pokojnika te je suprotne orijentacije. Prilog kasnoavarodobnoj kronološkoj pripadnosti svakako su stremeni s četvrtastom ušicom i ravnom pravokutnom pločicom za upiranje (Garam 1995: 358). O postojanju sedla, koje je vjerojatno bilo drveno, svjedoče nam željezne pređice pronađene na trbuhu konja. Ipak, posebno iznenađenje predstavlja nalaz željeznoga palaša i željeznoga koplja u grobu 42 (sl. 12) te željezne sjekire u grobu 52, što upućuje na ratnički karakter dijela zajednice. Naoružanju pripadaju i nalazi nekoliko željeznih strelica. Nalazi palaša, jednosjekloga mača, poznati su s desetak nalazišta u Hrvatskoj (Aralica, Ilkić 2013: 168), pri čemu su prostorno najbliži neobjavljeni nalazi iz Privlake i Starih Jankovaca.

U predmete svakodnevne uporabe mogu se uvrstiti željezni noževi različitih dimenzija te jedan keramički bikonični pršljen za vreteno, što bi odgovaralo nalazima iz

Sl. 11 Srebrne lunulaste naušnice iz grobova 29 i 40 (snimila: A. Rimpf)

Fig. 11 Silver lunulus earrings from the graves 29 and 40 (photo: A. Rimpf)

Sl. 12 Detalj groba 42 sa željeznim palašem i brončanom pojasnom garniturom (snimila: A. Rimpf)

Fig. 12 Detail of a grave 42 with an iron curved sword and a bronze belt set (photo: A. Rimpf)

Nuštra (Rapan Papeša 2014: 164). Isto tako, pronađeno je i više komada željeznih kresiva s kremenima.

Istraživanje provedeno 2017. godine obogatilo je dosadašnje spoznaje o samome nalazištu kao i kasno-avarodobnoj arheološkoj ostavštini općenito, budući da su rezultirala otkrićem većega broja zatvorenih grobnih

cijelina sa zanimljivim kombinacijama nalaza. Ipak, tek nakon sustavno provedene analize svih prikupljenih pokretnih nalaza i uzoraka te ispitivanja dokumentiranih pogrebnih običaja, moći će se iznijeti više spoznaja koje će nadopuniti sliku života na južnoj granici kaganata u završnim desetljećima njegova postojanja.

Literatura

- Aralica, T., Ilkić, M. 2013, Križnica sablje ili paloša Drugog avarskog kaganata iz Nina / Second Avar Khaganate Sabre or Pallos Cross-guard from Nin, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, Vol. 29, 167–184.
- Bógnar, K., Rapan Papeša, A., Gelbe Keramik aus Stadtmuseum Vinkovci, in tisku.
- Dimitrijević, S. 1957, Četiri groba iz novootkrivene slavenske nekropole u Otoku kod Vinkovaca (s posebnim osvrtom na naušnice lunulasto-zvezdolikog tipa), *Opuscula archaeologica*, Vol. 2, 21–38.
- Dizdar, M., Rapan Papeša, A., Rimpf, A. 2017, Rezultati zaštitnih istraživanja kasnoavarodobnoga groblja Šarengrad – Klopare, *Annales Instituti Archaeologici*, Vol. XIII, 9–18.
- Čilinská, Z. 1975, Frauenschmuck aus dem 7.-8. Jahrhundert im Karpatenbecken, *Slovenská Archeológia*, Vol. XXIII, 63–97.
- Fabijanić, T. 2008, Nova razmatranja o ranobizantskim pojasi tipa „Bologna/Balgota“, *Archaeologia Adriatica*, Vol. 11, 129–139.
- Garam, E. 1969, Die spätawarenzeitliche gelbe Keramik, *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve*, Vol. 1969/2, 151–162.
- Garam, E. 1995, *Das awarenzeitliche Gräberfeld von Tiszafüred / Cemeteries of the Avar Period (567-829) in Hungary*, Vol. 3, Akadémiai kiadó, Budapest.
- Garam, E. 2001, *Funde byzantinischer Herkunft in der Avarzeit vom Ende des 6. bis zum Ende des 7. Jahrhunderts*, Monumenta Avarorum Archaeologica 5, Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest.
- Kiss, A. 1963, Az Avar kori Lovas-Temetkezés Szokásának Vizsgálata / Über das Brauchtum der awarenzeitlichen Reiterbestattungen, *Janus Pannonius Múzeum Évkönyve*, Vol. 7(1962), 153–159.
- Rapan Papeša, A. 2012, *Prvi nalazi s avarskog groblja na položaju Nuštar / The First Findings from the Avar Cemetery in Nuštar / Die ersten Funde des awarenfriedhofs an der Fundstelle Nuštar*, Katalog izložbe, Vinkovci.
- Rapan Papeša, A. 2014, Keramički i olovni pršljenci za vretena iz avarodobnih grobova na lokalitetu Nuštar – Dvorac / Clay and lead spindle whorls from Avar period graves at Nuštar – Dvorac site, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, Vol. 32, 159–180.
- Rapan Papeša, A. 2016, Prethodna razmišljanja o priložima keramičkih lonaca i njihovom sadržaju u avarodobnim grobovima na lokalitetu Nuštar/Dvorac, in: *Groblja i pogrebni običaji u srednjem i ranom novom vijeku na prostoru sjeverne Hrvatske*, Krznar S. (ed.), Zbornik Instituta za arheologiju, Vol. 4, 23–35.
- Rapan Papeša, A., Šmalcelj Novaković, P. 2016, *Kasnoavarodobno groblje na Gradini u Otoku*, katalog izložbe, Vinkovci.
- Schulze-Dörrlamm, M. 2009, *Byzantische Gürtelschnallen und Gürtelbeschläge im Römisch-Germanischen Zentralmuseum, Teil II. Die Schnallen mit Scharnierbeschläg und dei Schnallen mit angegossenem Riemendurchzug des 7. bis 10. Jahrhunderts*, Kataloge des Römisch-Germanisches Zentralmuseum Mainz Band 30/2, Mainz a. R.
- Šmalcelj, M. 1992, Gole njive, in: *Arheologija i rat / Archeology and War*, Jurkić-Girardi V. (ed.), Ministarstvo znanosti i kulture, Zagreb, 44–45.
- Tóth, Z. 2013, Animal Graves in the Early Mediaeval Period in the Carpathian Basin / Népvándorlaskori állatsírok a Kárpát-Medencében, *Archeometriai Műhely*, Vol. XI/3, 237–241
- Trugly, A. 1993, Gräberfeld aus der Zeit des awarischen Reiches bei der Schiffswerft in Komárno II (1987-1989), *Slovenská Archeológia*, Vol. XLI-2, 191–307.
- Varsik, V. 1992, Byzantische Gürtelschnallen im mittleren und unteren Donauraum im 6. und 7. Jahrhundert, *Slovenská Archeológia*, Vol. XL-1, 77–108.
- Vida, T. 2015, Zur Frage des gelben Tafelgeschirrs der frühmittelalterlichen Eliten im mittleren Donauraum, in: *Castellum, Civitas, Urbs*, Heinrich-Tamáska O., Herold H., Straub P., Vida T. (eds.), Budapest-Leipzig-Kesthely-Rahden/Westf.
- Zábojník, J. 1991, Seriation von Gürtelbeschlaggarnituren aus dem Gebiet der Slowakei und Österreichs (Beitrag zur Chronologie der Zeit des awarischen Kaganats), in: *K problematike osídlenia stredodunajskej oblasti vo včasnóm stredoveku*, Čilinská Z. (ed.), Archeologický ústav SAV, Nitra, 219–321.

Summary

The second season of the rescue archaeological excavation of the Late Avar period cemetery on the Šarengrad – Klopare site confirmed and enriched the knowledge of period of the 8th century in the Croatian Danube Region. The research was focused on the area of the cemetery stretching to the east, resulting in the discovery of new rows of burials (Fig. 1–2) with extremely richly equipped graves (Fig. 3–5), highlighting the discovery of grave wooden architecture in several graves (Fig. 6). The deceased were laid in very deep grave pits (Fig. 3). The most prominent are burials of horsemen with horses and their equipment (Figs. 4–5) and a grave of warrior with a single-edge curved sword and belt set were found (Fig. 9; 12). Females are accompanied by objects of costume and jewellery as well as items for everyday use. Outstanding are silver lunulus earrings (Fig. 11). Several children's burials were also found, characterized by shallow buried grave pits. Ceramic vessels and remains of animal bones testify to the funeral ritual (Fig. 7). The research has defined the direction of the spreading of the cemetery, which for the time being is the first archaeologically investigated Late Avar cemetery dated to the 8th century in the Croatian Danube Region.